

Dnyanplus Academy

खिंडी व त्यांचे महत्त्व

MPSC Group B व C / तलाठी / राज्यसेवा / UPSC — संपूर्ण One-Liner तक्ता

अनुक्रमणिका

1. भारतातील प्रमुख खिंडी
2. महाराष्ट्रातील प्रमुख घाट/खिंडी
3. खिंडींचे भौगोलिक महत्त्व
4. MPSC सुपर ट्रिक

खिंड/घाट म्हणजे पर्वतरांग किंवा डोंगररांग ओलांडण्यासाठी उपलब्ध असलेला तुलनेने सुलभ नैसर्गिक मार्ग;
महाराष्ट्रात सह्याद्रीमुळे कोकण व दख्खनचे पठार जोडण्यात खिंडींची मोठी भूमिका आहे.

I N भारतातील प्रमुख खिंडी

खिंड	राज्य/प्रदेश	जोडणी / महत्त्व
काराकोरम खिंड	लडाख	लडाख व शिनजियांग प्रदेशातील ऐतिहासिक मार्ग; अतिउंच पर्वतीय खिंड.
झोजिला	जम्मू-काश्मीर-लडाख	काश्मीर खोरे व लडाख यांना जोडणारा महत्त्वाचा मार्ग; लडाखकडे जाण्यासाठी रणनीतिकदृष्ट्या महत्त्वपूर्ण.
बनिहाल खिंड	जम्मू-काश्मीर	जम्मू प्रदेश व काश्मीर खोरे यांच्यातील महत्त्वाचा नैसर्गिक मार्ग.
शिपकी ला	हिमाचल प्रदेश	सतलज खोऱ्यातील महत्त्वाची भारत-तिबेट मार्गावरील खिंड.
रोहतांग खिंड	हिमाचल प्रदेश	कुल्लू खोरे व लाहौल-स्पीती प्रदेश यांना जोडते.
बारालाचा ला	हिमाचल प्रदेश	हिमाचल प्रदेश व लडाख यांना जोडणाऱ्या मार्गावरील महत्त्वाची खिंड.
लिपुलेख	उत्तराखंड	भारत-तिबेट सीमेवरील खिंड; कैलास-मानसरोवर यात्रेच्या मार्गापैकी एक.
नाथू ला	सिक्कीम	भारत-सिक्कीम व तिबेट/चीन यांच्यातील ऐतिहासिक व्यापारी मार्ग; आज भारत-चीन सीमावर्ती व्यापारासाठी महत्त्वपूर्ण.
जेलेप ला	सिक्कीम	सिक्कीम-तिबेट मार्गावरील ऐतिहासिक खिंड.
बोमडिला	अरुणाचल प्रदेश	अरुणाचल प्रदेशातील हिमालयीन मार्गासाठी महत्त्वाची खिंड.
सेला	अरुणाचल प्रदेश	तवांग प्रदेशाकडे जाणाऱ्या मार्गावरील महत्त्वाचा पर्वतीय मार्ग.

● महाराष्ट्रातील प्रमुख घाट/खिंडी

घाट/खिंड	जोडणी	परीक्षेसाठी महत्त्व
थळ घाट (कसारा घाट)	मुंबई-नाशिक	मुंबई व उत्तर महाराष्ट्र यांना जोडणारा महत्त्वाचा मार्ग.
भोर घाट	मुंबई-पुणे	मुंबई व पुणे यांना जोडणारा अत्यंत महत्त्वाचा सह्याद्री मार्ग.
नाणेघाट	जुन्नर-कोकण	प्राचीन काळातील व्यापारी मार्ग; सातवाहन काळाशी संबंधित महत्त्व.
माळशेज घाट	जुन्नर परिसर-कोकण	दख्खन पठार व कोकण यांच्यातील मार्ग; ऐतिहासिकदृष्ट्या व्यापारी व लष्करी हालचालींसाठी महत्त्वाचा.
वरंधा घाट	भोर परिसर-महाड	पुणे परिसर व कोकण यांना जोडतो.
आंबेनळी घाट	महाबळेश्वर-पोलादपूर	सातारा भाग व कोकण यांना जोडणारा महत्त्वाचा घाट.
कुंभार्ली घाट	कराड-चिपळूण	पश्चिम महाराष्ट्र व कोकण यांना जोडतो.
आंबा घाट	कोल्हापूर-रत्नागिरी	कोल्हापूर व कोकण जोडणारा महत्त्वाचा मार्ग.
फोंडा घाट	कोल्हापूर-कोकण	पश्चिम महाराष्ट्र व कोकण यांच्यातील संपर्कमार्ग.
आंबोली घाट	बेळगाव-सावंतवाडी/कोकण	सह्याद्रीतील महत्त्वाचा मार्ग; ऐतिहासिकदृष्ट्या वेंगुर्ला-बेळगाव व्यापारी मार्गाचा भाग.
ताम्हिणी घाट	पुणे-माणगाव/कोकण	पुणे व कोकण यांच्यातील महत्त्वाचा रस्तेमार्ग.

खिंडींचे भौगोलिक महत्त्व

महत्त्व	One-Liner
वाहतूक	पर्वतरांगा ओलांडण्यासाठी खिंडी नैसर्गिक वाहतूकमार्ग उपलब्ध करून देतात.
व्यापार	प्राचीन काळापासून खिंडींमधून व्यापारी मार्ग विकसित झाले.
लष्करी महत्त्व	सैन्याच्या हालचाली व प्रदेशाच्या संरक्षणासाठी खिंडी रणनीतिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या ठरतात.
प्रादेशिक संपर्क	पर्वतरांगांमुळे विभक्त झालेल्या प्रदेशांना खिंडी जोडतात.
महाराष्ट्रातील भूमिका	सह्याद्रीमुळे निर्माण झालेला नैसर्गिक अडथळा पार करून कोकण-दख्खन पठार संपर्क साधण्यासाठी घाट महत्त्वाचे आहेत.
आर्थिक महत्त्व	शेतीमाल, औद्योगिक माल व इतर वस्तूंच्या वाहतुकीसाठी घाटमार्ग महत्त्वाचे आहेत.
ऐतिहासिक महत्त्व	नाणेघाटासारख्या खिंडी प्राचीन व्यापार व राजकीय हालचालींच्या दृष्टीने महत्त्वाच्या होत्या.
पर्यटन	माळशेज व आंबोलीसारखे घाट निसर्ग, धबधबे व जैवविविधतेसाठी प्रसिद्ध आहेत.

MPSC सुपर ट्रिक

नाणेघाट → प्राचीन व्यापार
भोर घाट → मुंबई-पुणे
थळ घाट → मुंबई-नाशिक
माळशेज → जुन्नर-कोकण
कुंभार्ली → कराड-चिपळूण
आंबेनळी → महाबळेश्वर-पोलादपूर
आंबा → कोल्हापूर-रत्नागिरी
आंबोली → बेळगाव-सावंतवाडी
नाथू ला → सिक्कीम-तिबेट
झोजिला → काश्मीर-लडाख
लिपुलेख → कैलास-मानसरोवर मार्ग
शिपकी ला → सतलज खोरे
जेलेप ला → सिक्कीम-तिबेट

© Dnyanplus Academy — सर्व हक्क राखीव. या साहित्याचे पुनरुत्पादन, वितरण किंवा व्यावसायिक वापर लेखी परवानगीशिवाय करण्यास मनाई आहे.